

Dr Dorota KAŁUŻA-KOPIAS

Zakład Demografii i Gerontologii Społecznej UŁ

8. Perspektywy rozwoju demograficznego województwa łódzkiego – wybrane konsekwencje ekonomiczne i społeczne

8.1. Wstęp

Województwo łódzkie już od dłuższego czasu boryka się z problemami demograficznymi. Do najważniejszych z nich należą depopulacja i starzenie się mieszkańców. Skala tych procesów, w ostatnich kilku latach, została szeroko omówiona w opracowaniach łódzkich demografów i geografów: Janiszewska (2015) Szukalski (2012, 2015a, 2015b), Obraniak (2007), Kałuża-Kopias (2015, 2016).

Od połowy lat 90. XX wieku liczba mieszkańców województwa łódzkiego systematycznie maleje. Ubytek ludności wynika w głównej mierze z ujemnego przyrostu naturalnego oraz w mniejszym stopniu z ujemnego salda migracji. W wyniku przewagi liczby zgonów nad liczbą urodzeń i ujemnego bilansu przepływów migracyjnych między 1995 a 2015 r. liczba ludności województwa zmniejszyła się o ponad 7%.

Wyniki prognoz pokazują, iż sytuacja ludnościowa w regionie nie będzie wyglądała optymistycznie. Ostatnia prognoza GUS z 2014 r. zakłada utrzymanie się w perspektywie do 2050 r. niekorzystnych trendów w rozwoju demograficznym województwa. W kolejnych dekadach możemy spodziewać się dalszego zmniejszania się liczby ludności regionu, jak również przyspieszenia procesu starzenia się ludności. Sytuacja ta nie pozostanie bez wpływu na rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

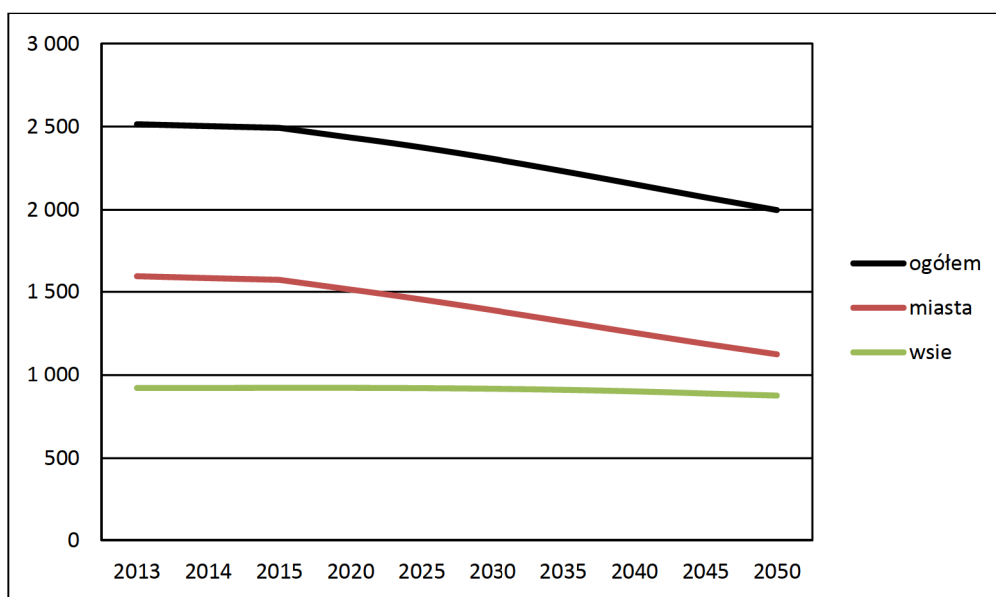
Celem niniejszego opracowania jest analiza przyszłych ekonomicznych i społecznych skutków procesu depopulacji i starzenia się na przykładzie województwa łódzkiego. Niniejszy tekst należy traktować jako próbę wskazania najważniejszych problemów wynikających ze spadku liczby ludności i niekorzystnych zmian w strukturze liczby ludności.

Źródłem danych dotyczących przyszłych przemian demograficznych będzie, opracowana przez GUS w 2014 roku, prognoza ludności na lata 2014–2050 (dostępna na stronie: <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>).

8.2. Zmiana liczby ludności w województwie łódzkim w perspektywie 2050 r.

Na wstępie przyjrzyjmy się, jak będą kształtować się ogólne rozmiary liczby ludności województwa łódzkiego w świetle prognozy GUS z 2014 r. (wyk. 8.1.). Między 2013 a 2050 r. liczba ludności w województwie łódzkim zmniejszy się o 514 tys. osób, co stanowić będzie ponad 20%. Ubytek ludności będzie dotyczył głównie miast województwa. W przypadku obszarów wiejskich tempo spadku mieszkańców będzie znacznie mniejsze, a w 2050 r. liczba ludności zmniejszy się o 46 tys. w porównaniu z rokiem 2014. Trwałe wyludnianie się regionu stanie się kluczowym czynnikiem mającym wpływ na przyszły rozwój województwa.

Wykres 8.1. Liczba ludności w województwie łódzkim w latach 2013–2050 (w tys. osób)

Źródło: opracowane na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014–2050* (2014) <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>.

Łódzkie – obok takich województw, jak opolskie, świętokrzyskie i śląskie – będzie się charakteryzować jednym z większych rozmiarów ubytkiem ludności w kolejnych dekadach XXI wieku (tab. 8.1.).

Tabela 8.1. Przyrost/ubytek ludności w stosunku do poprzedniego okresu w latach 2014–2050 (w tys.)

Województwa	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
Ogółem	–42,7	–281,2	–396,3	–556,4	–708,3	–808,5	–850,8	–866,8
Dolnośląskie	–5,7	–32,8	–40,6	–52,5	–64,3	–71,2	–72,3	–70,2
Kujawsko-pomorskie	–3,5	–20,6	–26,4	–35,1	–44,2	–50,9	–54,3	–55,5
Lubelskie	–8,3	–43,3	–46,7	–54,0	–62,9	–70,4	–74,9	–77,0
Lubuskie	–1,4	–9,2	–12,8	–17,3	–21,8	–25,2	–26,8	–27,2
Łódzkie	–11,1	–57,2	–60,4	–67,3	–74,7	–78,6	–78,1	–75,8
Małopolskie	5,9	22,7	11,4	–4,3	–19,2	–29,3	–35,3	–39,9
Mazowieckie	11,5	47,2	27,7	2,3	–17,4	–26,2	–27,1	–28,8
Opolskie	–5,1	–27,9	–30,8	–33,8	–36,9	–39,3	–40,6	–40,7
Podkarpackie	–1,5	–12,3	–19,0	–27,9	–38,1	–47,2	–53,8	–58,3
Podlaskie	–3,7	–19,6	–21,4	–25,0	–29,4	–33,7	–37,1	–39,4
Pomorskie	4,5	18,8	10,7	–0,8	–10,6	–16,7	–19,6	–21,4
Śląskie	–15,9	–91,3	–107,9	–124,6	–137,3	–143,3	–143,1	–140,8
Świętokrzyskie	–5,9	–30,7	–32,5	–36,1	–40,8	–45,0	–47,2	–47,5
Warmińsko-mazurskie	–3,5	–19,1	–22,5	–28,0	–34,3	–39,9	–43,4	–45,0
Wielkopolskie	4,2	14,1	0,0	–19,5	–36,2	–45,7	–49,4	–51,7
Zachodniopomorskie	–3,3	–20,2	–25,3	–32,4	–40,2	–45,8	–47,9	–47,6

Źródło: opracowane na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014–2050* (2014) <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>.

Znaczne zróżnicowanie w rozmiarach liczby ludności będzie widoczne zwłaszcza na poziomie powiatów województwa łódzkiego (tab. 8.2.). Największym ubytkiem liczby ludności w kolejnych dziesięcioleciach charakteryzują się powiaty miejskie, które w wyniku suburbanizacji tracą i będą tracić w przyszłości mieszkańców na rzecz obszarów wiejskich. W dużym stopniu depopulacja obejmie powiaty peryferyjne województwa (m.in. kutnowski, radomszczański, sieradzki). W szczególnie niekorzystnej sytuacji demograficznej pojawi się stolica województwa. Miasto Łódź w kolejnych latach będzie się charakteryzować największym tempem ubytku mieszkańców na tle pozostałych powiatów regionu, albowiem liczba mieszkańców miasta zmniejszy się między 2014 a 2050 r. o 31,3%. Zaznaczyć należy, iż w ostatnich latach coraz większe znaczenie w depopulacji miasta ma ruch wędrowniczy, głównie odpływ mieszkańców na obszary wiejskie województwa. Spadek liczby mieszkańców nie będzie dotyczył powiatu łódzkiego wschodniego, który stanowi suburbium głównie dla

mieszkańców Łodzi i który wedle wyników prognozy ma odnotować między 2014 a 2050 r. 15,4% wzrost liczby mieszkańców.

Tabela 8.2. Zmiana liczby ludności województwa łódzkiego według powiatów w latach 2015–2050

Powiaty	2020/2014	2025/2020	2030/2025	2035/2030	2040/2035	2045/2040	2050/2045	2050/2014
Bełchatowski	99,1	98,7	98,1	97,5	97,0	96,8	96,7	84,9
Brzeziński	99,4	99,1	98,7	98,3	98,0	97,9	97,9	89,8
Kutnowski	96,3	96,0	95,5	94,8	94,3	93,8	93,5	68,6
Łaski	99,2	99,0	98,6	98,1	97,8	97,7	97,8	88,7
Łęczycki	97,0	96,8	96,5	96,0	95,6	95,4	95,2	75,2
Łowicki	98,1	98,0	97,6	97,2	96,8	96,7	96,6	82,1
Łódzki wschodni	103,3	102,8	102,1	101,6	101,4	101,3	101,2	115,4
Opoczyński	98,2	98,1	97,8	97,4	97,0	96,7	96,4	82,6
Pabianicki	99,0	98,7	98,4	98,1	97,9	97,9	98,0	88,5
Pajęczański	97,3	97,2	97,0	96,5	96,1	95,8	95,5	77,4
Piotrkowski	100,4	100,2	99,9	99,6	99,3	99,1	99,1	97,7
Poddębicki	98,3	98,1	97,6	97,1	96,8	96,6	96,6	82,2
Radomszczański	97,2	97,1	96,7	96,3	95,9	95,6	95,4	76,3
Rawski	98,4	98,2	97,7	97,3	96,9	96,7	96,6	83,0
Sieradzki	97,9	97,7	97,2	96,6	96,1	95,7	95,3	78,4
Skierniewicki	99,7	99,8	99,5	99,2	99,0	99,0	98,9	95,2
Tomaszowski	97,2	97,0	96,7	96,4	96,0	95,6	95,4	76,5
Wieluński	97,8	97,7	97,4	97,0	96,6	96,3	96,2	80,4
Wieruszowski	99,2	99,0	98,7	98,2	97,9	97,7	97,5	88,6
Zduńskowolski	98,3	98,1	97,6	97,2	96,9	96,8	96,7	82,8
Zgierski	100,2	99,9	99,4	99,0	98,8	98,8	98,8	95,1
Łódź	95,6	95,5	95,1	94,7	94,5	94,5	94,6	68,7
Piotrków Trybunalski	96,6	96,3	96,0	95,6	95,3	95,2	95,1	73,2
Skierniewice	98,1	97,7	97,2	96,7	96,5	96,5	96,5	80,7

Źródło: opracowane na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014–2050* (2014): <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>.

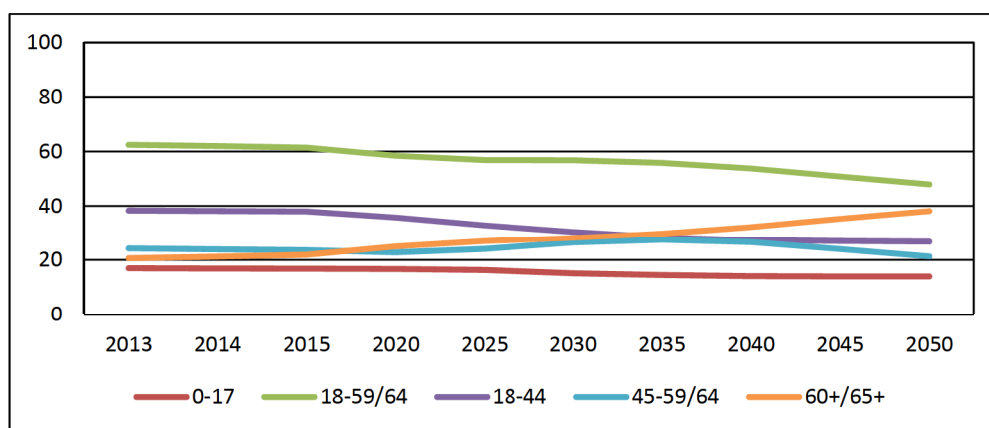
Utrzymywanie się trendów depopulacyjnych na obszarze województwa wpłynie niekorzystnie na potencjał ludnościowy regionu. Na obszarach wylud-

niających się będziemy mieli do czynienia z nadreprezentacją osób starszych, gorzej wykształconych, o niższych dochodach i mniej aktywnej na rynku pracy.

8.3. Konsekwencje społeczno-ekonomiczne zmian struktury wieku ludności

Wraz z postępującą depopulacją województwa zajdą niekorzystne zmiany w strukturze wieku ludności w regionie. Coraz większy udział wśród osób w wieku produkcyjnym (18–59/64 lata) będą stanowić osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym, tj. po 45 roku życia. Z punktu widzenia rynku pracy najbardziej pożądaną grupą pracowników są osoby młode, będące w wieku produkcyjnym mobilnym, które charakteryzują się wyższą od starszych pracowników skłonnością do podwyższania kwalifikacji, zmiany zawodu lub migracją związaną z rynkiem pracy. Według prognozy GUS (2014), w kolejnych latach coraz większy udział wśród osób w wieku produkcyjnym (18–59/64 lata) będą stanowić osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym, tj. po 45. roku życia. Między 2015 a 2050 r. wśród mieszkańców województwa łódzkiego udział osób w wieku 18–44 lat zmniejszy się o 45%. Jednocześnie w tym samym czasie zwiększy się liczba osób w wieku poprodukcyjnym o 47%.

Wykres 8.2. Ludność według ekonomicznych grup wieku w województwie łódzkim w latach 2013–2050 (% ogółem osób w wieku produkcyjnym)

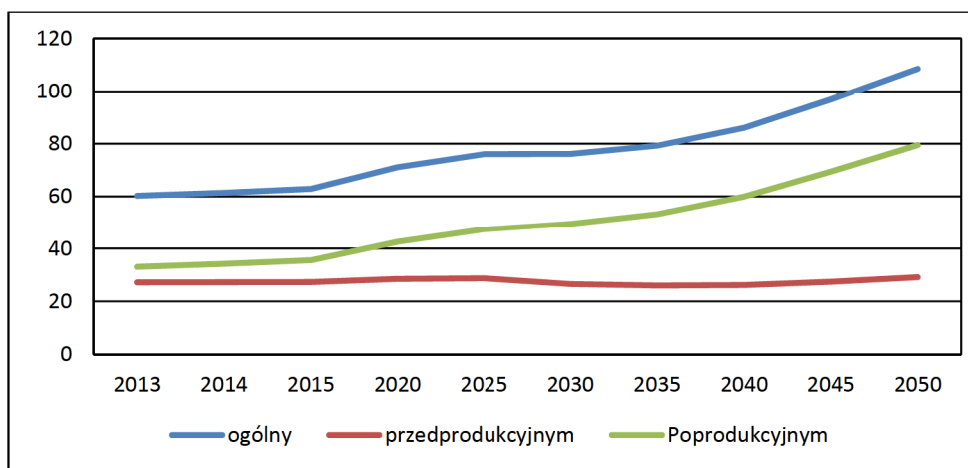

Źródło: opracowane na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014–2050* (2014): <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>.

W efekcie przeobrażeń struktury według wieku coraz mniej korzystne dla regionu będą zmiany proporcji między ludnością w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. Nastąpi wzrost obciążenia demograficznego

osób w wieku 18–59/64 lata osobami w wieku poprodukcyjnym (60/65+). W 2013 r. w województwie łódzkim na 100 osób w wieku 18–59/64 lata przypadły 33 osoby w wieku poprodukcyjnym, zaś w 2050 r. obciążenie seniorami ludności wieku produkcyjnym znacznie się zwiększy, a wartość współczynnika wyniesie 79.

Wykres 8.3. Współczynniki obciążenia demograficznego w latach 2013–2050

Źródło: opracowane na podstawie: *Proгноza ludności na lata 2014–2050* (2014): <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>.

W wyniku malejącej wielkości potencjalnych zasobów pracy oraz ich starzenia się zaobserwujemy, z jednej strony zmniejszanie skali bezrobocia, z drugiej zaś – obniżanie się dochodów ludności jako skutek tej sytuacji. W dłuższej perspektywie, w obliczu starzenia się społeczeństwa, należałoby dążyć do wzrostu poziomu aktywności zawodowej osób z niemobilnej grupy wieku produkcyjnego. Wydłużanie aktywności zawodowej będzie stanowić duże wyzwanie, gdyż możliwość uzyskania świadczenia emerytalnego lub rentowego stała się przywilejem, z którego trudno rezygnować, nawet gdy będzie niższe od osiąganych z pracy dochodów (Rysz-Kowalczyk, Szatur-Jaworska 2004). Ponadto, w dobie gospodarki opartej na wiedzy, dość szybko zmieniają się wymagania gospodarki i rynku pracy w zakresie kwalifikacji pracowników. Oznaczać to będzie bardziej intensywne promowanie kształcenia ustawicznego w ciągu całego życia, w tym szczególnie w okresie aktywności zawodowej.

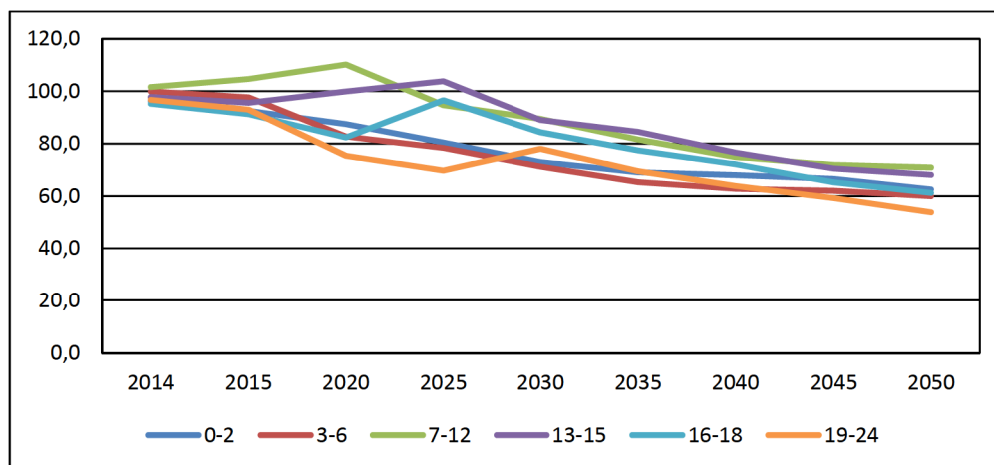
Uzupełnienie niedoborów podaży pracy na regionalnym rynku mogą stanowić imigranci, których z roku na rok przybywa jako pracowników w regionie łódzkim. Wśród pracujących obcokrajowców w regionie łódzkim zdecydowaną większość (ponad 90%) stanowią Ukraińcy. W 2015 r. do wojewody łódzkiego

trafiło 1 468 (dla obywateli Ukrainy – 1050). Zdecydowanie największa grupa Ukraińców trafiła w 2015 r. do Łodzi – było to aż 616 osób¹. Duże zatrudnienie zanotowano też w powiecie tomaszowskim – 159 osób. W województwie łódzkim w 2015 r. zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy oświadczenia o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca stanowiły ponad 5% ogółu zarejestrowanych oświadczeń w Polsce².

Dokonująca się od kilku lat liberalizacja przepisów w sferze zatrudniania imigrantów wychodzi naprzeciw potrzebom zmieniającego się polskiego rynku pracy. Badania pracodawców odnośnie potrzeb zatrudniania imigrantów (Gmaj, 2005; Duszczyk, Góra i Kaczmarczyk 2013) wskazują na: krótkoterminowy charakter zatrudnienia imigrantów, głównie przy pracach prostych lub jako pracowników wykwalifikowanych. Według prognoz w przyszłości wzrośnie zapotrzebowanie na pracowników z zagranicy w takich sektorach gospodarki jak: opieka zdrowotna i wszelkie usługi opiekuńcze.

Zmiany struktury wieku będą stanowić również wyzwanie dla systemu edukacji. Przedstawione na wykresie 8.4. dane dotyczące zmiany struktury wieku dzieci i młodzieży wskazują jednoznacznie na malejącą liczbę potencjalnych uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych oraz uczelni wyższych.

Wykres 8.4. Zmiany stanów ludności według edukacyjnych grup wieku, rok 2013=100

Źródło: opracowane na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014–2050* (2014): <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>.

¹I <http://www.dzienniklodzki.pl/stefa-biznesu/wiadomosci/z-regionu/a/praca-w-lodzkiem-coraz-wiecej-ukraincow-pracuje-w-regionie-lodzkiem,10341421/>.

² Informacje dostępne na stronie MPiPS <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/> (data dostępu: 02.12.2016).

W perspektywie kolejnych lat zmniejszy się liczba dzieci w wieku żłobkowym (0–2 lata), jednocześnie do 2020 r. wzrośnie liczba dzieci w województwie w grupie wieku 7–12 lat. W kolejnych latach subpopulacja ta będzie przechodzić przez kolejne stopnie edukacji, powodując przejściowy wzrost uczniów najpierw w kolejnych klasach szkoły podstawowej, później w liceach i uczelniach wyższych. W kolejnych dekadach największy ubytek będzie dotyczył młodzieży w wieku 19–24 lata, a więc zmniejszy się liczba potencjalnych studentów w regionie. Między 2013 a 2050 r. grupa ta zmniejszy się o 44%. W tym okresie, w województwie wystąpi 40% ubytek dzieci w wieku przedszkolnym (3–6 lata).

Z jednej strony, może to być szansą na poprawę jakości kształcenia poprzez zmniejszenie się liczby uczniów w klasie i system jednoklasowy. Z drugiej strony, w dłuższej perspektywie, dojdzie w regionie łódzkim do zamykania placówek edukacyjnych z uwagi na niedostateczną liczbę uczniów. Samorządy lokalne poszczególnych gmin będą borykać się ze wzrostem kosztów utrzymania infrastruktury edukacyjnej, jak również kosztami jej przekształceń. Część nauczycieli stanie przed decyzją odejścia z zawodu, tak więc w nadchodzących latach należy zapewnić grupie tej możliwości przekwalifikowania się.

Według analizy przeprowadzonej przez E. Gołątę i I. Kuropkę (2015), w latach 2025–2035, w samej tylko Łodzi z powodu zmniejszenia się liczby dzieci w wieku 7–12 lat dojdzie do redukcji zatrudnienia kadry dydaktycznej o 737 nauczycieli w szkołach podstawowych. Jednocześnie w tym samym okresie nadwyżka liczby pomieszczeń szkolnych wyniesie 595, co będzie stanowić dodatkowy problem racjonalnego wykorzystania wolnych pomieszczeń w szkołach.

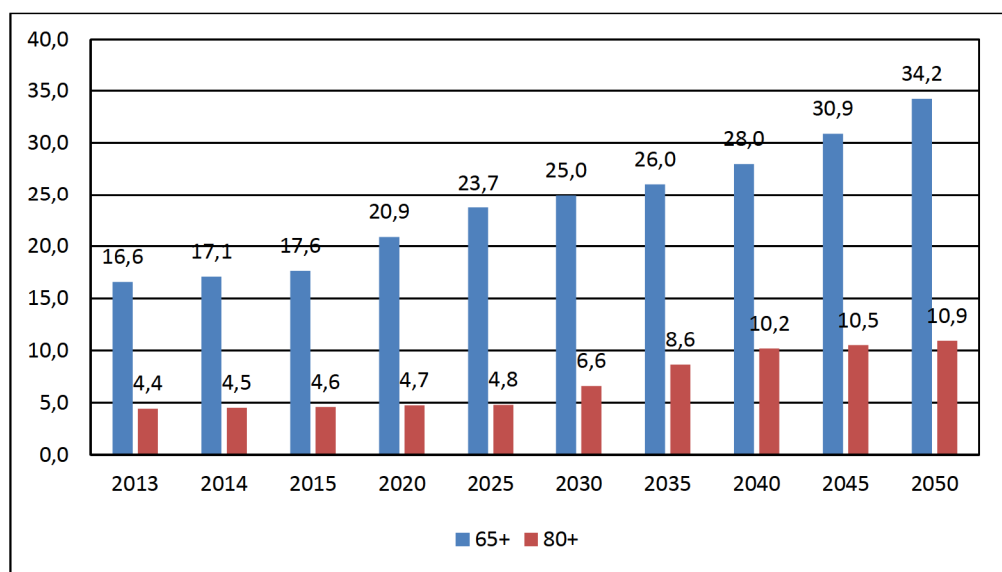
Utrudnieniem dla samorządów lokalnych w skutecznym zarządzaniu infrastrukturą edukacyjną oraz planowaniu poziomu zatrudnienia w poszczególnych placówkach stanowi brak informacji o rzeczywistej liczbie mieszkańców, co wynika z niewywiązywania się z obowiązku meldunkowego większości osób zmieniających miejsce zamieszkania. Jak pokazały dane z ostatniego spisu ludności z 2011 r., ok. 6% mieszkańców Polski przebywa poza krajem przynajmniej 3 miesiące, zaś ok. 3% wyemigrowało na stałe, a jednocześnie spora grupa z nich formalnie figuruje w rejestrach mieszkańców.

8.4. Konsekwencje społeczno-ekonomiczne starzenia się ludności

Województwo łódzkie należy do regionów, w którym starzenie się populacji (wzrostu udziału osób w wieku 65 lat i więcej wśród mieszkańców) spowoduje duże wyzwanie nie tylko w przypadku lokalnego rynku pracy czy funkcjonowania systemu emerytalnego, lecz także w kontekście zapewnienia usług opie-

kuńczych w przypadku najstarszych mieszkańców regionu. Zgodnie z prognozą GUS w 2035 r. osoby w wieku 65 lat i więcej będą stanowiły 23% populacji Polski, podczas gdy w województwie łódzkim odsetek ten wyniesie 26% (wyk. 8.5.).

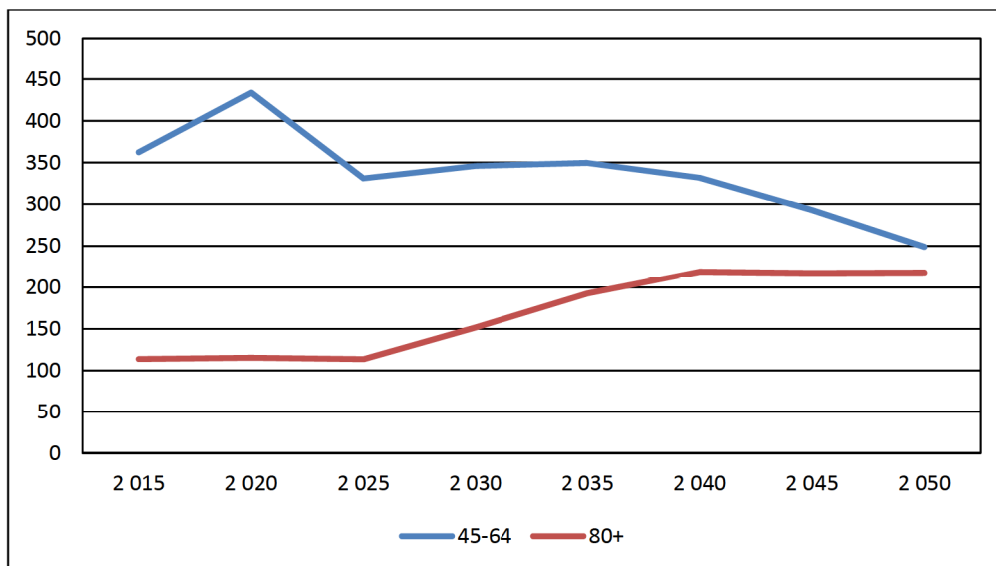
Wykres 8.5. Udział osób wieku 65 lat i więcej i 80 lat i więcej wśród ludności ogółem województwa łódzkiego w latach 2013–2050 (w % ogółu ludności)

Źródło: opracowane na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014–2050* (2014): <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>

Najistotniejszym z punktu widzenia usług opiekuńczych w stosunku do seniorów stanie się dynamiczny przyrost wśród mieszkańców regionu osób najstarszych (80 lat i więcej). W ostatnim roku prognozy odsetek osób w wieku 80 lat i więcej wyniesie niespełna 11% w porównaniu z rokiem 2015, w którym udział najstarszych seniorów w województwie łódzkim kształtował się na poziomie 4,4%. Od 2020 r., subpopulacja najstarszych seniorów, wymagających opieki i wsparcia w czynnościach dnia codziennego zwiększy się systematycznie, zaś subpopulacja potencjalnych opiekunów, kobiet w wieku 45–64 lata, która świadczy wsparcie osobom najstarszym będzie systematycznie maleć (wyk. 8.6.).

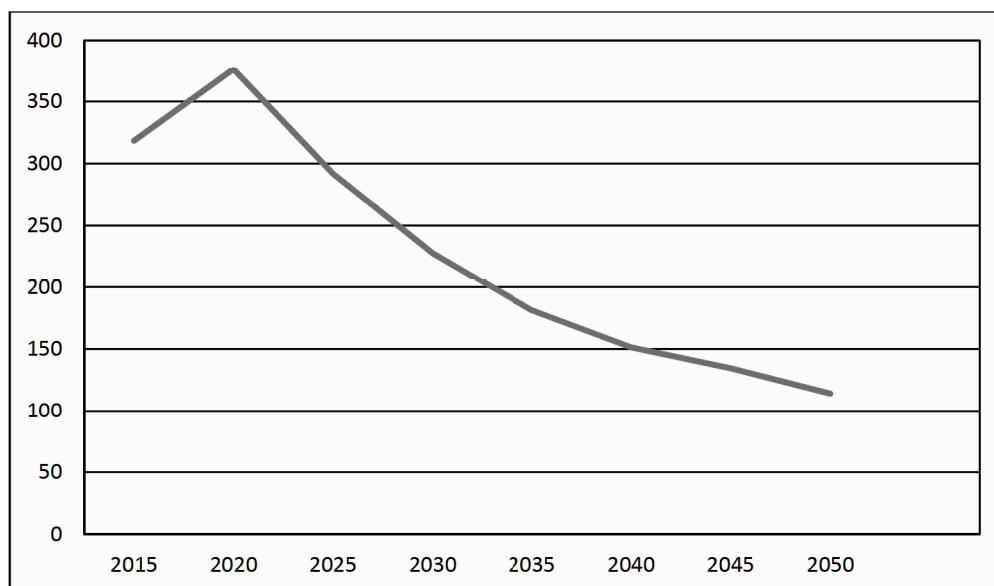
Wykres 8.6. Liczba kobiet w grupie wieku 45–64 lata i liczba ludności w wieku 80 lat i więcej w województwie łódzkim w latach 2015–2050 (w tys.)

Źródło: opracowane na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014–2050* (2014): <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>.

Zmniejszanie się zasobów potencjalnych opiekunów spowoduje problemy z uzyskaniem wsparcia w obrębie rodziny. Do 2020 r. liczba kobiet w wieku 45–64 lata wzrośnie w wyniku zasilania tej subpopulacji generacjami urodzonymi w okresie powojennego wyżu demograficznego, zaś do wieku 80 lat i więcej dojdą małoliczne roczniki urodzone podczas wojny i zaraz po jej zakończeniu. Po 2020 r. dynamicznie zacznie wzrastać liczba starszych seniorów, przy jednoczesnym kurczeniu się liczby potencjalnych opiekunów. Braki w zasobach potencjalnych wpierających pogłębią jeszcze ujemne salda migracji w regionie. Współczynnik potencjalnego wsparcia, a więc stosunek liczby kobiet w wieku 45–64 lata przypadających na 100 osób wieku 80 lat i więcej, w województwie łódzkim, zmniejszy się z wartości 318 w 2015 r. do 114 w 2050 r.

Wykres 8.7. Współczynnik potencjalnego wsparcia w województwie łódzkim w latach 2015–2050 (na 100 seniorów)

Źródło: opracowane na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014–2050* (2014): <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>.

Należy zaznaczyć, iż zaawansowanie procesu starzenia się ludności będzie zróżnicowane przestrzennie w województwie łódzkim (tab. 8.3.). Wyższym udziałem seniorów niż średni poziom w regionie charakteryzują się powiaty: kutnowski, łęczycki oraz pabianicki. W 2050 r. tylko w powiecie łódzkim wschodnim udział najstarszych seniorów (80 lat i więcej) nie przekroczy 9% ogółu ludności (8,5%).

W przypadku województwa łódzkiego największe zaawansowanie starzenia się mieszkańców będzie dotyczyć stolicy województwa. Według prognoz Łódź zestarzeje się szybciej w porównaniu z innymi wielkimi miastami.

Już w nieodległej przyszłości (do 2030 r.) udział seniorów (65 lat i więcej) w Łodzi przekroczy ponad 28% przy średnim poziomie w kraju wynoszącym 23% (tab. 8.4.). W pozostałych wielkich miastach zaawansowanie procesu starzenia się mieszkańców będzie mniejsze niż w Łodzi. W 2030 r. udział osób w wieku 80 lat i więcej wyniesie: w Łodzi 8,3%, Poznaniu 7,4%, Krakowie 7% Warszawie 6,9% oraz 6,7% we Wrocławiu, przy średnim poziomie dla Polski nie przekraczającym 6%.

Tabela 8.3. Udział osób w wieku 65 lat i więcej i 80 lat i więcej w województwie łódzkim w latach 2015–2050 (w procencie ogółu ludności)

Powiat	Lata									
	2015		2020		2030		2040		2050	
	65+	80+	65+	80+	65+	80+	65+	80+	65+	80+
belchatowski	12,4	2,9	16,4	3,0	22,9	4,5	25,3	8,8	31,6	9,7
brzeziński	16,4	4,1	19,7	4,3	24,0	6,1	27,7	9,5	33,9	11,0
kutnowski	17,8	4,3	21,5	4,7	27,4	7,0	31,3	11,2	37,9	13,1
łaski	16,6	4,2	19,3	4,3	23,7	5,9	27,1	9,0	33,3	10,3
łęczycki	18,0	4,8	20,3	5,9	25,0	6,5	28,5	9,7	34,8	11,5
łowicki	16,9	4,6	19,7	4,7	23,9	6,0	26,9	9,2	32,8	10,7
łódzki wschodni	15,0	3,5	17,7	3,2	21,5	4,9	24,5	7,5	30,1	8,5
opoczyński	15,2	4,2	17,4	4,4	22,5	5,4	25,8	8,4	31,8	10,1
pabianicki	18,2	4,6	21,1	4,8	24,6	6,6	27,3	9,6	33,6	10,2
pajęczański	16,6	4,7	19,0	4,8	23,2	5,8	27,5	8,7	34,0	10,8
piotrkowski	15,5	4,2	17,8	4,3	20,9	5,2	24,4	7,7	30,3	9,1
poddębicki	17,6	4,4	20,1	4,8	24,3	6,3	28,5	9,2	34,7	11,3
radomszczański	17,3	4,4	20,3	4,8	24,7	6,5	29,1	9,7	35,6	11,8
rawski	15,8	4,1	18,6	4,3	23,2	5,7	26,2	8,9	31,8	10,3
sieradzki	16,2	4,1	18,8	4,3	23,6	5,9	27,4	8,7	33,3	10,5
skierniewicki	16,5	5,2	18	4,9	21,3	5,2	24,0	7,6	29,2	9,2
tomaszowski	17,1	4,6	20,5	4,8	24,8	6,4	28,5	10,2	35,3	11,3
wieluński	16,4	4,5	19,1	4,5	23,8	5,9	27,4	9,1	33,5	10,8
wieruszowski	14,9	3,7	17,6	3,8	21,9	5,3	25,7	8,3	31,6	9,9
zduńskowolski	16,1	3,9	18,9	4,1	23,1	5,9	26,4	8,8	32,2	10,0
zgierski	17,1	4	20,2	4,3	23,9	6,3	27,3	9,4	33,4	10,4
m. Łódź	20,7	5,6	24,8	5,7	28,4	8,3	30,5	12,4	37,5	12,3
m. Piotrków Try- bunalski	17,3	3,9	21,5	4,4	25,4	6,9	28,3	10,6	34,6	11,0
m. Skierniewice	15,5	3,3	19,9	3,9	25,1	6,2	27,4	10,4	33,4	11,1

Źródło: opracowane na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014–2050* (2014): <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>.

Tabela 8.4. Odsetek osób starszych wśród ludności Polski i największych miastach w 2030 r.

Wyszczególnienie	udział 65+ wśród ogółu ludności	udział 80+ wśród ogółu ludności
Polska	23,3	5,9
Kraków	23,2	7,0
Łódź	28,4	8,3
Poznań	24,4	7,4
Warszawa	22,6	6,9
Wrocław	23,1	6,7

Źródło: *Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050*, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-dla-powiatow-i-miast-na-prawie-powiatu-oraz-podregionow-na-lata-2014-2050-opracowana-w-2014-r-,5,5.html>.

Widoczny od kilkunastu lat odpływ ludności z wielkich miast na ich obrzeża – suburbanizacja – oznacza odpływ potencjalnych opiekunów osób starszych, mogący pociągnąć z jednej strony migracje osób starszych, z drugiej strony wzrost zapotrzebowania na opiekę instytucjonalną.

Starzenie się ludności regionu generuje wzrost kosztów pomocy środowiskowej, jak również opieki instytucjonalnej. Zwiększanie się wśród osób starszych odsetka generacji osób najstarszych, w dużym stopniu samotnych, spowoduje wzrost kosztów funkcjonowania lokalnych samorządów w obszarze pomocy społecznej związanych z lokalnym zapotrzebowaniem na pomoc udzielaną w miejscu zamieszkania osoby starszej. Wzrośnie również zapotrzebowanie na miejsca w domach pomocy społecznej, w przypadku których już dziś obserwuje się zwiększanie liczby mieszkańców w wieku 75 lat i więcej (Szwecka-Lewandowska 2016).

W kolejnych dekadach należy spodziewać się wzrostu wydatków na służbę zdrowia. Wraz z wiekiem rosną koszty leczenia osób starszych, które są związane występowaniem wśród starszych generacji często kilku schorzeń równocześnie. Zaawansowanie procesu starzenia się ludności – wzrost wśród seniorów osób z najstarszych generacji (80 lat i więcej) – spowoduje wzrost zapotrzebowania na lekarzy geriatrów i fizjoterapeutów. Wzrastać również będzie zapotrzebowanie na pracowników socjalnych. Warto przy tym podkreślić, że to stworzy również nowe miejsca pracy w sektorach polityki społecznej i służby zdrowia.

Należy zwrócić uwagę, iż wydatki na leki i usługi związane ze zdrowiem stanowią istotną część w budżecie osób starszych, co spowoduje wzrost zysków firm farmaceutycznych, jak również podmiotów gospodarczych oferujących

usługi okołomedyczne, pomagające zachować seniorowi jak najdłużej jak najlepszą kondycję fizyczną i psychiczną, a więc kluby sportowe czy odnowy biologicznej dla osób starszych.

Populacja osób w starszym wieku to również rosnąca rzesza konsumentów nie tylko usług związanych ze zdrowiem i pomocą społeczną. W krajach Europy Zachodniej, już od dawna, rozwija się *srebrna gospodarka* nastawiona na dostosowywanie dóbr i usług do potrzeb osób starszych. Polscy seniorzy mogą również nabyć produkty, które są kierowane głównie do ich subpopulacji, m.in. telefony komórkowe, oferujące większe wyświetlacze i cyferblaty czy skorzystać z atrakcyjnych miejsc turystycznych po niższej cenie poza sezonem. Coraz prężniej rozwija się rynek kosmetyków proponujący linię kosmetyków, przeznaczonych dla osób po 75 roku życia. W regionie łódzkim przedsiębiorcy funkcjonujący m.in. w branży turystycznej i gastronomicznej, ale również właściciele klubów sportowych czy kin oferują po niższej cenie swe usługi, w mniej atrakcyjnym czasie dla osób młodych, zmniejszając w ten sposób koszty funkcjonowania swego biznesu.

W przypadku lokalnych samorządów, oprócz wspomnianych wcześniej kosztów związanych z pomocą społeczną, władze – zwłaszcza miast – będą musiały dostosować przestrzeń publiczną do potrzeb starzejących się mieszkańców (np. wydłużenie długości wyświetlania się zielonego światła na przejściach dla pieszych), jak również znaleźć zajęcia coraz liczniejszej grupie mieszkańców, aby osoby starsze nie czuły się izolowane i nie ograniczały swojej przestrzeni funkcjonalnej do najbliższego sąsiedztwa własnego miejsca zamieszkania.

P. Szukalski (2015) zauważa, że starzenie się ludności w regionie wpłynie na wzrost poczucia bezpieczeństwa mieszkańców. Jak wskazują statystyki policyjne, wraz z podwyższaniem się wieku, spada liczba przestępstw z udziałem przemocy.

8.5. Konsekwencje depopulacji dla lokalnego rynku nieruchomości

Ubytek ludności w województwie sprawia, że maleje liczba potencjalnych klientów rynku nieruchomości. Wzmogona podaż mieszkań na wtórnym rynku pracy, dostępnych z powodu emigracji ludności i zgonów mieszkańców, sprawia, że zainteresowanie kupnem nowego mieszkania jest znacznie mniejsze niż w regionach niedepopulacyjnych. Ponadto, powszechność dziedziczenia mieszkania po dziadkach sprawia, że popyt na mieszkania jest mniejszy, co nie pozostaje bez wpływu na ceny lokali w regionie. Niższe ceny mieszkań w województwie łódzkim w porównaniu z województwem mazowieckim, małopolskim czy wielkopolskim nie stanowią jednak magnesu przyciągającego mieszkańców z innych regionów kraju.

Dobrym przykładem wpływu depopulacji na ceny mieszkań na lokalnym rynku nieruchomości jest Łódź, która w porównaniu z pozostałymi wielkimi miastami, charakteryzuje się jednymi z niższych cen zakupu mieszkania (tab. 8.5.). W Łodzi średnia ceną mieszkania wynosiła we wrześniu 2016 r. 3970 zł/ m². To jedyna lokalizacja, w której stawka za lokal z rynku wtórnego nie przekroczyła 4 000 zł/ m². Dla porównania w Warszawie i Krakowie kształtowała się na średnim poziomie odpowiednio ok. 8 700 zł/ m² i 6 500 zł/ m².

Tabela 8.5. Przeciętne ceny mieszkań w największych miastach Polski we wrześniu 2016 r. (zł/ m²)

Miasto	Wielkość lokalu (w m ²)	Rynek	
		pierwotny	Wtórny
Kraków	0–38	7272	7440
	38–60	6626	6844
	60–90	7180	6920
Łódź	0–38	5012	3684
	38–60	4968	3970
	60–90	5414	4229
Poznań	0–38	7277	6318
	38–60	6376	5930
	60–90	6003	5619
Warszawa	0–38	8131	8934
	38–60	7719	8266
	60–90	7952	8532
Wrocław	0–38	6402	6628
	38–60	5927	5945
	60–90	6041	5746

Źródło: Bankier.pl na podstawie danych serwisu Otodom.pl dostęp na dzień 10.03.2017 r.

Utrzymywanie się w kolejnych dekadach depopulacji regionu nie stanie się czynnikiem wpływającym korzystnie na ceny nieruchomości. Według Szukałskiego (2015), naturalną konsekwencją ubytku liczby ludności w województwie jest spadek cen nieruchomości, wynikający z mniejszego zapotrzebowania na nowe mieszkania. W przyszłości poprawę sytuacji może stanowić budownictwo senioralne, przystosowane do potrzeb osób starszych z zapleczem usług skierowanych do seniorów.

8.6. Podsumowanie

Intensywność przemian demograficznych sprawia, że ich konsekwencje stają się coraz częściej tematem debat publicznych. Efekty depopulacji i starzenia się ludności są szczególnie widoczne w regionie łódzkim, a zwłaszcza w jego stolicy – Łodzi. Towarzyszące zmianie liczby ludności zmiany strukturalne stanowią nowe wyzwania dla samorządów lokalnych przedsiębiorców. Zmiany te dotyczą w zasadzie wszystkich sfer życia, od gospodarki poczynając, w tym rynku pracy, infrastruktury mieszkaniowej, poprzez edukację, naukę i ochronę zdrowia.

Województwo łódzkie, nie będzie jedynym, które doświadczy problemów zmniejszania się liczby mieszkańców i ich starzenia. Już w nieodległej przyszłości (2020 r.) ubytek ludności będzie dotyczył większości województw (13). Tylko 3 województwa: małopolskie, mazowieckie i pomorskie będą charakteryzować się dodatnim przyrostem rzeczywistym ludności. To, co będzie odróżniać region łódzki od pozostałych, to jedno z wyższych temp depopulacji i starzenia się ludności.

Przeobrażenia demograficzne doprowadzą do wielu społeczno-ekonomicznych konsekwencji, z których nie wszystkie będą negatywne. Jednak postępujący proces depopulacji w regionie łódzkim, jak również dynamiczny wzrost odsetka osób starszych w województwie powinny w zasadniczy sposób zwracać uwagę decydentów w celu podjęcia środków zaradczych. W kolejnych dekadach w województwie łódzkim subpopulacja osób starszych wymagających opieki i wsparcia przewyższy subpopulację najmłodszych dzieci w wieku 0–4 lata. Seniorzy będą „rośli w siłę”, stanowiąc bardzo liczną grupę konsumentów, co będzie sprzyjać rozwojowi *srebrnej gospodarki*.

Utrzymywanie się regresu demograficznego w dłuższym okresie doprowadzi do spadku, już i tak niskiej atrakcyjności osiedleńczej stolicy województwa (m.in. można spodziewać się spadku wartości nieruchomości, osłabienia zainteresowania inwestorów).

Rozwój funkcjonalnego regionu Łodzi, zamieszkałego przez ludność zdecydowanie charakteryzującą się miejskim stylem życia, silnie powiązaną z Łodzią przez codzienne dojazdy do pracy, wymusi konieczność całościowego myślenia o dostarczaniu usług publicznych mieszkańcom formalnie różnych z punktu widzenia administracyjnego obszarów.

Jednym ze sposobów łagodzenia w przyszłości procesu depopulacji i starzenia się ludności jest wzrost napływ cudzoziemców do regionu, co może zmniejszyć skalę deficytu pracowników na lokalnym rynku pracy.

Bibliografia

- Bankier.pl na podstawie danych serwisu Otodom.pl.
- Duszczyk M., Góra M., Kaczmarczyk P. (2013), *Costs and Benefits of Labour Mobility between the EU and the Eastern Partnership Countries – case of Poland*, <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/89815/1/dp7664.pdf>.
- Gmaj K. (2005), *Imigranci na polskim rynku pracy w świetle opinii pracodawców*, Raporty i Analizy, nr 3/05, Centrum Stosunków Międzynarodowych, http://mighealth.net/pl/images/3/34/Imigranci_zarobkowi.pdf.
- Gołata E., Kuropka I. (2015), *Zmiany demograficzne i ich następstwa dla wybranych obszarów polityki społecznej w dużych miastach w Polsce*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2015, nr 223 s. 162–173.
- Janiszewska A. (2015), *Depopulacja ludności w województwie łódzkim*, [w:] *Procesy demograficzne w województwie łódzkim w XXI wieku*, P. Szukalski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 11–32.
- Kałuża-Kopias D. (2015), *Migracje w województwie łódzkim*, [w:] *Procesy demograficzne w województwie łódzkim w XXI wieku*, P. Szukalski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 109–144.
- Kałuża-Kopias D. (2016), *Migracje w województwie łódzkim*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 290 s. 187–197.
- Katsarova I. (red.) (2008), *Regiony wyludniające się: nowy paradygmat demograficzny i terytorialny*, Studium, Parlament Europejski, Bruksela, http://v.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/pe408928_pe408928_ex_pl.pdf.
- Prognoza ludności na lata 2014–2050* (2014), Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014–2050*, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-dla-powiatow-i-miast-na-prawie-powiatu-oraz-podregionow-na-lata-2014-2050-opracowana-w-2014-r-5,5.html>.
- Rysz-Kowalczyk B., Szatur-Jaworska B. (2004), *Polityka społeczna wobec cyklu życia. Faza starości*, [w:] *Nasze starzejące się społeczeństwo. Nadzieje i zagrożenia*, T. Kowaleski, P. Szukalski (red.), Wydawnictwo UŁ, Łódź.
- Szukalski P. (2012), *Sytuacja demograficzna Łodzi*, Wydawnictwo Biblioteka, Łódź; <http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/handle/11089/3445>.
- Szukalski P. (2015a), *Demograficzno-społeczne konsekwencje depopulacji w województwie łódzkim*, „Problemy Społeczne, Polityka Społeczna w Regionie Łódzkim” 2015, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, . 3–20.
- Szukalski P (red.) (2015b), *Procesy demograficzne w województwie łódzkim w XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 171.
- Szweda-Lewandowska Z. (2016), *Potrzeby opiekuńcze niesamodzielnych osób starszych Usługi społeczne skierowane do osób starszych*, Ekspertyza, dostępna na stronie: [wuplodz.praca.gov.pl/...%20Zofia%20Szweda%20Lewandowska%20\(Uslugi%20spol.\)](http://wuplodz.praca.gov.pl/...%20Zofia%20Szweda%20Lewandowska%20(Uslugi%20spol.)).